

Orgel zoekt gitaar

TUSSEN JAZZ EN GECOMPONEERDE MUZIEK

Joep van Leeuwen

In de periode juli-augustus vindt op drie locaties in Limburg het project “Orgel zoekt gitaar - Tussen Jazz en Gecomponeerde Muziek” plaats. Het is een idee van de Stichting Limburgse Componisten. Acht van de aangesloten componisten hebben composities geschreven voor de zeer ongebruikelijke bezetting pijporgel en jazzgitaar.

Een eerste blijk van jazzinvloed is het gegeven dat de muziek op een jazzgitaar wordt uitgevoerd. Het stond de componisten verder vrij in hoeverre ze van andere jazzelementen gebruik wilden maken: improvisatie (tonaal of vrij), jazzmelodieën of jazzharmonieën, swing, de beat, frasering, timing, enzovoort.

Daarnaast werd de componisten de mogelijkheid geboden om Joep van Leeuwen, als jazzgitarist en componist, te betrekken bij hun componeren. Dit bood de mogelijkheid tot co-creatie. Hans Leenders (1965), Margriet Ehlen (1943) en Ute Jobses (1965) hebben van dat aanbod gebruik gemaakt. John Slangen (1951), Jos Smeets (1965), Frans Gulikers (1957), Ricarda Schumann (1967) en Joep van Leeuwen (1955) hebben hun eigen ideeën zelfstandig ontwikkeld.

Het resultaat is een zeer interessante afwisseling van spannende en vernieuwende muziek. Er zijn zowel tonale als atonale stukken te horen. Sommige composities zijn helemaal uitgeschreven, terwijl andere stukken de gitaar ruimte laten voor improvisatie. Er zijn stukken met een strakke beat en stukken die vrijer in tempo zijn.

De composities worden op drie locaties in Limburg uitgevoerd door Christine Moraal (orgel) en Joep van Leeuwen (jazzgitaar): 18 juni, 16.00 uur Rolduc; 15 juli, 16.00 uur Steyl, Missiehuis Sint Michaël; 22 augustus 20.00 in de Servaasbasiliek tijdens festival L'Europe & l'Orgue. Joep van Leeuwen schreef onderstaande beschrijvingen van de composities. (De notenvoorbeelden zijn desgewenst ook via de QR-code hiernaast te downloaden).

Composities

John Slangen en Margriet Ehlen hebben atonale stukken geschreven. Als men zonder enige voorkennis het stuk van Slangen, *Petulus*

Petulus - John W.M. Slangen

The score for 'Petulus' is written for guitar (Gu.) and organ (Org.). It consists of two systems of staves. The first system shows the guitar part with various techniques like triplets and slurs, and the organ part with sustained chords. The second system continues the piece with similar notation. The title 'Petulus' and the composer's name 'John W.M. Slangen' are clearly visible at the top of the score.

cus, begint te beluisteren, zou men kunnen vermoeden dat twee zeer aan elkaar gewaagde jazzimprovisatoren aan het werk zijn. Het stuk lijkt stilistisch dan het midden te houden tussen free jazz (creative music) en eenentwintigste eeuwse atonale muziek. Verdere beluistering maakt echter duidelijk dat niets in dit stuk aan het toeval is overgelaten. John begint zijn compositie vanuit een uiterst summier, eerder ritmisch, maar toch ook melodisch, gegeven. Bij metronoomgetal 100 zijn de gebruikte notenwaarden achtsten, triolen achtsten en zestienden. Hoewel deze ook op de tel klinken, ontstaat een zeer interessante spanning doordat de genoemde waarden ook tussen de tellen beginnen. Het lijkt alsof de componist ieder moment van de tijd van belang vindt en niet alleen de hoofdtellen van de maatsoort. De variatie en ontwikkeling vindt op een enkele samenklank hoofdzakelijk melodisch plaats.

Paulo Minus ab Angelis van Margriet Ehlen is een bestaand vijfdelig

Paulo Minus ab Angelis

The score for 'Paulo Minus ab Angelis' is written for guitar (Gu.) and organ (Org.). It is divided into three sections: A, B, and C. Section A starts with a tempo of 90 and includes instructions like 'Arpeggiate freely with pick' and 'Repeat ad lib'. Section B has a tempo of 70 and includes 'Rhythimize freely' and 'On Cue'. Section C has a tempo of 90 and includes 'Accelerando' and 'Rhythimize chorok freely'. The score includes various musical notations such as slurs, accents, and dynamic markings like 'ppp' and 'Altozza'.

stuk uit 1993. Het is een zeer meditatief werk zoals de ondertitel al aangeeft: “Biniciën ter meditatie voor orgel”. In hoofdzakelijke lange notenwaarden ontstaat in delen 1, 3 en 5 een tweestemmig dissonant contrapunt op twee manualen, dat in het pedaal zo af en toe door een secunde of overmatige kwart ondersteund wordt. Deel 2 en 4 zijn langzaam opgebouwde clusters zonder melodie. De dissonantie in alle delen wordt door de registratie ‘aangenaam’ gemaakt en van te scherpe kanten ontdaan. Margriet had mij gevraagd of ik over haar muziek kon improviseren met mijn gitaar. Ik dacht dat dit kon, maar haar stuk is zo sterk van inhoud dat een improvisatie niet mogelijk bleek. Haar stuk was niet tot een begeleiding terug te brengen en een dialoog met een vaststaande tekst is natuurlijk niet mogelijk. Als alternatief heb ik haar dissonante thematiek vertaald naar de gitaar. Clusters zijn natuurlijk veel moeilijker op een gitaar, maar met wat wurggrepen en gebruik van losse snaren, lukte het om het karakter van ieder van de vijf delen toch op gitaar te interpreteren. In de delen 2 en 4 bleek improvisatie wel mogelijk te zijn omdat deze delen eigenlijk alleen uit clusters bestaan en geen melodie kennen.

Jos Smeets en Frans Gulikers schreven stukken met een strakke beat. Door echter zeer intensief van steeds wisselende, onregelmatige maatsoorten gebruik te maken, wordt de luisteraar (en de uitvoerder!) voort-

Again and Again - Thought IV Jos Smeets

Again and Again - Thought IV - Jos Smeets

durend op het verkeerde been gezet omdat een op een vast terugkomende tel 1, zelden sprake is. *Again and Again* van Jos maakt in vier delen gebruik van haakse melodieën met voortdurende maatwisselingen. Orgel en gitaar vullen elkaar met ostinato's aan. Jos heeft de keus voor geluiden van de gitaar vrij gelaten, zodat ook de optie bestaat om met gitaareffecten als vervorming te werken. Stilistisch hint het stuk naar een variëteit van invloeden. Een lichte jazzinvloed is niet te ontkennen, wellicht wat Zappa en minimal muziek maar symfonische rock lijkt toch vooral een inspiratie te zijn.

Peekaboo Frans Gulikers
for pipe organ and E.guitar 2023

Peekaboo - Frans Gulikers

Frans Gulikers is een goede, veelzijdige klassieke, rock- en jazzgitarist. Zijn compositie *Peekaboo* speelt de gitaar en het orgel niet alleen als instrumenten tegen elkaar uit, maar vooral ook twee gescheiden muzikale gedachten die soms heel bruto met elkaar geconfronteerd worden. Het stuk begint met een lange aangehouden Fis in het orgel, die langzaam geharmoniseerd wordt. Na een aantal keren door de gitaar te zijn onderbroken, mondt de gitaar met *distortion* en *palm mute* uit in een rockritme, waarin in drie maten ook drie maatsorten passeren: 4/4, 5/4 en 3/2. Daarna gaan orgel en gitaar naar passages met lange snelle unisono's. Dit mondt uiteindelijk uit in een octotonische (E, F G, etc.) melodie in de gitaar. Daar biedt Frans een passage aan waar de gitaar kan improviseren. In het afsluitende deel wordt er gespeeld met frasen in kwarten en halve noten naast kwarttrioenen.

Swinging Encounter Ricarda Schumann
Februair 2023

Swinging Encounter - Ricarda Schumann

Ricarda Schuman heeft een zeer jazzmatig stuk geschreven onder de titel *Swinging Encounter* dat stilistisch het meest aansluit bij mainstream jazz. Het is een tonaal stuk waarbij gebruikt wordt gemaakt van de in de jazz gebruikelijke dominant tonica, in haar geval een G7-akkoord, dat als tonica dienst doet. Haar stuk refereert aan blues en ze maakt onderscheid tussen passages waar met swing-achtsten gespeeld moet worden en waar rechte achtsten aan de orde zijn. Veel is in 4/4, maar op een paar ogenblikken gaat het stuk op een verrassende manier naar 3/4. Ricarda geeft de gitarist op een gegeven moment ook een akkoordenschema in symbolen, waarover geïmproviseerd dient te worden. De begeleiding voor het orgel is uitgeschreven. Al met al een opgewekt stuk!

Te Deum Hans Leenders (2022, original organ composition)
Joep van Leeuwen (2023 guitar addition)

Te Deum - Hans Leenders

Hans Leenders vroeg mij of ik de gitaar een rol in zijn *Te Deum* voor solo orgel kon geven. Dat bleek uiteindelijk gemakkelijk te doen om de eenvoudige reden dat dit *Te Deum* een kraakheldere compositie is. Als organist heeft Hans natuurlijk een perfect inzicht in de klankmogelijkheden van dit instrument en laat dit in dit stuk in alle registers (geïntjel) dan ook horen. Ik heb, maar dan als gitarist, hierop geantwoord door alle registers van de gitaar open te trekken. Zo beweegt zich dit stuk tussen extreme dynamische delen. Fluisterend zacht tot passages waar het orgel vol uitpakt en de gitaar met zware *distortion* antwoordt. Als componist ontwikkelt Hans een kort maar krachtig *Te Deum*-motief op

allerlei manieren. In het begin door het in tertsrrelaties te variëren en later melodisch. Een hoogtepunt is als het motief tegen het einde van het stuk in het pedaal ontwikkeld wordt, begeleid door twee manualen. De vervormende gitaar dubbelt het pedaal maar improviseert hier ook.

Agnus Dei Ute Jobes (2016) & Joep van Leeuwen (2023)

Agnus Dei - Ute Jobes & Joep van Leeuwen

Ute Jobes vroeg mij haar *Agnus Dei* voor mannenkoor met orgel om te zetten naar onze bezetting. Dit stuk kende een lange melodie die zinvol was vanwege de tekst maar instrumentaal aan kracht verloor. Het lukte echter deze melodie in te korten. Het stuk is harmonisch statisch. Hoewel het in e-klein staat, speelt zich veel af op een C-akkoord. De lydische toonladder die hier bij hoort heb ik als uitgangspunt genomen voor een lange improvisatie. Later volgt een lange improvisatie op een e-klein-akkoord. Het improviseren op één akkoord is een gangbare manier van werken in de jazz en wordt modale improvisatie genoemd. Dit jazelement kreeg dus nu ook een plaats in het Orgel Zoekt Gitaar programma. De begeleidingsfiguren in het orgel zijn ontleend aan begeleidingen uit het oorspronkelijke koorstuk van Ute.

How That Is - Joep van Leeuwen

HOW THAT IS
FOR PINE ORGAN AND GALE GUITAR JOEP VAN LEEUWEN

How That Is - Joep van Leeuwen

Voor ik mijn stuk *How That Is* schreef, heb ik gewacht tot ik alle andere stukken gezien had om iets te schrijven dat afweek van alle andere stukken en zodoende aanvullend op het programma zou zijn. De keuze viel op een bestaande melodie die zeer toegankelijk en opwekkend is en zich op de rand van een poplied begeeft. De andere associatie is die met de composities van de Amerikaanse jazzgitarist en componist Pat Metheny. Het stuk heeft AABA-liedvorm van 32 maten en staat in D-groot. De begeleiding van het orgel is contrapuntisch. Harmonisch wordt er intensief gebruik gemaakt van de IVE-trap naast een paar verbindingen die gebruikmaken van *modal interchange*. De akkoorden van de AABA-vorm staan ter beschikking voor improvisatie met een zeer spaarzame contrapuntische begeleiding in het orgel.

Joep van Leeuwen (1955) studeerde klassieke gitaar aan het conservatorium van Maastricht en jazzgitaar aan de Swiss Jazz School. Daarnaast studeerde hij master-compositie bij John Slangen, Robert Platz en Vykontas Baltakas. Hij was van 1985 tot 2022 hoofdvakdocent jazzgitaar aan het conservatorium van Maastricht. Jazz is zijn core business. Hij speelt in bezettingen variërend van sologitaar tot big band en in stijlen lopend van Swing tot Nu Jazz. Daarnaast ligt zijn bijzondere interesse in de zgn. Third Stream-stijl. Deze stijl combineert de verworvenheden van jazz en gecomponeerde muziek. Zijn composities omvatten dan ook jazzthema's naast uitgebreide stukken in de Third Stream-stijl. Opvallend zijn zijn stukken voor de bezetting trombone & gitaar, kerkorgel & gitaar/synthesizer gitaar en strijkkwartet uitgebreid met gitaar en jazzbas.

Christine Moraal groeide op in Duitsland. Zij studeerde piano en muziekwetenschap in de VS. Later ontdekte zij haar passie voor het orgelspel. Zij behaalde haar Bachelor en Master aan het Conservatorium Maastricht bij Hans Leenders en Marcel Verheggen. Haar studie werd verder verrijkt door onderwijs bij o.a. Ludger Lohmann, Pieter van Dijk, Bernard Focroulle en Willem Tanke. Bij het Internationale Orgel-Gesangswettbewerb 2014 in Neuss werd aan haar en haar duo-partner de eerste prijs toegekend. Haar bijzondere interesse gaat uit naar barokmuziek en naar de verkenning van nieuwe klankmogelijkheden in moderne orgelmuziek. Zij is kerkmusicus aan het historische Teschemacher orgel in Vaals en in de St.-Jan in Maastricht.